

Spøkelseshistorier fra Bamble

Spøkelseshistorier er ikke blant mine favoritttemaer. Jeg holder meg mer til faktabasert historie i fortid og nåtid. Likevel ble min tankevirksomhet rundt spøkeri trigget av en telefonsamtale med Øystein Flaatten. Han hadde hørt en historie som han mente kunne interessere meg, og det gjorde den. Den er gjengitt nedenfor.

En annen telefonsamtale, med Arne Lund, fikk meg til å gå ett skritt videre. Vi var enige om at historier om uforklarlige hendelser hadde en naturlig plass i tidligere tider, der folk hadde andre rammer for sitt sosiale liv, og der fortellerkunsten ble satt pris på som underholdning.

I våre dager verserer det neppe særlig mange spøkelseshistorier når mennesker møtes til fest og hyggelig samvær. Vi er nå mer opptatt av hva som er tilgjengelig på smarttelefoner og sosiale media og andre aktuelle temaer i samtiden. I min barndom i Bamble kan jeg imidlertid huske at de eldre blant oss kunne underholde med spøkelseshistorier og andre gode historier som de hadde opplevd. Fortellerkunsten er i ferd med å komme i bakgrunnen.

Tidligere hadde mange en fabelaktig hukommelse og kunne huske ordrett det som ble fortalt. Nå går det meste i glemmeboken. Jeg hadde selv et nært familiemedlem som hadde fotografisk hukommelse både for skriftlig og muntlig informasjon. Jeg er stadig lei meg for at jeg ikke var interessert nok til å skrive ned det han fortalte. Det er ikke mulig for meg å rekonstruere detaljene, bare enkelte ting på overskriftsnivå.

En annen slektning som mine foreldre besøkte i min barndom var en betydelig kilde til spøkelseshistorier. Han døde i 1950. Han brukte snus, og hadde en spyttebakke ved siden av seg. Den brukte han flittig, og jeg husker at treffsikkerheten var stor. Han hadde opplevd mye gjennom sitt 79-årige liv av uforklarlige hendelser. Han hadde sett, hørt og følt ting som han ikke kunne forklare. Mye var av den skumle sorten. Jeg som var under 8 år forsøkte å sitte musestille, litt i bakgrunnen, så ingen skulle se meg og sende meg ut fordi ikke alt passet for barneører. Jeg ville ikke gå glipp av historiene for alt i verden.

Men, dessverre, jeg husker ikke historiene. Jeg har forsøkt forskjellige teknikker for å trekke dem ut av lukkede skuffer i min hukommelse, men de er borte.

Nå kommer jeg til poenget:

Spøkeri var en del av kulturen i mange bygder, også i Bamble. Det kunne vært morsomt å om noen av de eldre blant oss med bedre hukommelse enn meg, ville skrive ned det de husker av slike historier. Jeg ville ikke bli overrasket om bokkomiteen i Bamble Historielag ville ønske slike innslag velkommen. Slike historier var nå engang en del av vår kultur og lokalhistorie.

Så til den historien som startet tanken om en slik innsamling av historier som ikke datiden kunne forklare.

En spøkelseshistorie fra Brevikstrand

En kveld i januar 2025 fikk jeg en telefon fra Øystein Flaatten i Bamble. Han er sønn av Arne Flaatten, som har gjort en kjempejobb for å få frem Bambles eldre historie, bl a gjennom boken Kongeriket Vestmar. Jeg hadde god kontakt med Arne de siste årene han levde, og Øystein hadde vel fått informasjon om min interesse for historie, ikke minst lokalhistorie fra Bamble, av faren.

Telefonen skyltes en historie han hadde hørt av Thor Tangen fra Valle. Historien var knyttet til et hus der noen i min familie hadde bodd, så han trodde jeg kunne være interessert, og det var jeg.

THOR TANGEN FORTELLER

Ei spøkelseshistorie.

Nedskrevet av Øystein Flaatten.

Da Luis Våg fra Valle var ung, jobba han oppafor i Porsgrunn. Han budde der på hybel, men reiste hjem i helgene. Han tok da bussen fra Porsgrunn til Åby, og gikk til Valle. Søndag kveld gikk han til Åby, og tok bussen til Porsgrunn.

Nesten hver gang han gikk forbi Brevikstranda (Valleveien 351) så opplevde han spøkeri. Han lurte på hva det kunne være for noe og spurte folk i Brevikstranda. Joda, folk der i distriktet kjente godt til spøkeriet, og hadde ei forklaring: På tomta der huset Valleveien 351 nå står stod det før et annet hus. Der budde en jøde med kona. Han var skredder og het Singer til etternavn, (vi er nå langt tilbake i tid. Luis gikk vel her ca 1915-1920, og når Singer budde her aner jeg ikke).

Vel, kona til Singer hadde et forhold til en mann på gården Myra. De brukte å møtas ute i skauen ved den krappe svingen litt sør for Brevikstranda.

Lenge etter fra denne kona var gammel, blei ho spørt om dette. Ho nekta og sa at hvis ho hadde flyi med han fra Myra så skulle ho fare til helvete. Da smalt det i i huset så høyt at de hørte det i husene rundt. Så sa ho: «Ja, nå farer jeg til helvete, jeg» og så døde ho.

ETTERORD

Jammen så fant jeg denne «Singer»! Etter å ha skrevet dette stykket så leita jeg etter spor av disse folka i «Bygdebok for Bamble 2» og i nærmeste nabolaget fikk jeg napp. Denne Skredder Jørgen Johannessen Sinder. «Sinder» er nok blitt til «Singer» på folkespråket.

«Skredder Jørgen Johannessen Sinder, døpt 1792 på Kongsberg, d. 1875. Han var g. m. Marthe Kittilsdatter, Lilløy, døpt 1794, d. 1861 —• datter av Kittil Solgaard og Anne Larsdatter, KiL Deres barn: Johan, f. 1830, Kittil 1832 og Christian i 1838.»

En videre undersøkelse av steder og personer, har jeg funnet følgende:

Kilden til spøkelseshistorien:

Øystein Flaatten

Øystein Flaatten (13. september 1957) er en ivrig lokalhistoriker og amatørarkeolog som sin far. Han sitter for tiden i styret i Bamble Historielag.

Thor Tangen

Thor Tangen (10. mars 1900 – 18. juli 1993) var fra Furuholmen i Sannidal. Han ble i

1933 gift med Olette Marie Jensdatter fra Bjordammen i Bamble. Han var da sjåfør og bodde på Eikvika ved Valleveien nær Hegnas Marina.

De fikk to barn. Sønnen Olaf Arne døde bare vel 3 år gammel. Søsteren Åse ble gift med Anders Hegna, og er fortsatt aktiv med sosialt arbeid i Bamble.

Louis Våg

Louis Adolf Waag (30. november 1897 – 31. desember 1965) ble født på Våg. Han ble i 1929 gift med Maggi Signora Lauritsdatter fra Kjørnøya. Han var da matros og bodde på Våg. Thor Tangen var forlover. De fikk fire barn, Leif, Tore, Else og Kjell.

Han er ikke funnet i folketellingen i 1920. Siden han var matros i 1929, kan han ha vært i utenriks fart. Jeg tilbøyelig til å tro at han gikk i land da han giftet seg og tok arbeid i Porsgrunn. Hans spaserturer forbi huset til «jøden» kan derfor ha skjedd noe senere enn Øystein Flaattens antagelse.

Han hadde en eldre bror med familie i Porsgrunn, og det kan godt tenkes at han tok arbeid på en fabrikk i Porsgrunn, kanskje den samme som broren arbeidet for. Jeg har ikke fått verifisert historien om hybel i Porsgrunn og helgebeseøk til familien på Våg, men dette kan godt stemme. Ødegaardens Bilruter har sine røtter tilbake til 1909, og ble etter en konkurs etablert i 1924. Det har altså gått bussruter på Sørlandske Hovedvei i den perioden Louis Våg skal ha gått fra Åby til Våg. Konesjonen til Ødegårdens Bilruter var Stathelle – Kragerø. I 1927 gikk det en bussrute Skien-Skjelsvik-Brevik, og det gikk ferge over Brevikstrømmen. Brua ble ikke åpnet før i 1962.

Involverte i spøkeshistorien:

Jørgen Johannesen Sinder

- Jørgen Johannesen (ca. 10. juni 1792 – 5. desember 1875) ble født på Kongsberg og døpt 16. juni 1792. Hans far het Johannes Hansen Småland og moren Ingeborg Jørgensdatter Dreier, gift Ziener.
- Johannes Hansen Småland (mars 1771 - 2. februar 1843) kom fra en stor slekt i Kongsbergområdet. Hans forfedre bodde på Småland ved Kongsberg i flere generasjoner tilbake til ca. 1630. Det er funnet personer med det samme etternavnet på Kongsberg helt til våre dager.
- Moren, Ingeborg Marie Christiansdatter Dreyer (ca. 1750 - etter 1801), var gift med Jørgen Olsen Ziener (ca. 1748 - før 1792). Hun var enke da Jørgen ble født, og hun var ikke gift med Johannes. Ca. 1795 ble hun gift med Amund Olsen Kiøta. Det ser ikke ut til at hun fikk flere barn enn Jørgen.
- Jørgen Johannesen brukte etternavnet Småland ved konfirmasjonen, men tok senere morens etternavn, Ziener. Ziener er i lokalmiljøet i Bamble endret til Sinner, Sinder eller Singer. Han ble kalt jøde, men hans biologiske aner har ikke spor av jøder i seg. Ziener var etternavnet til morens avdøde mann. Heller ikke han har spor av jøder i sin norske familie, men navnet kan spores tilbake til Tyskland. Det er nok en misforståelse å kalle kam jøde. Heller ikke morens etternavn, Dreyer, har noen tilknytning til jøder.
- Da Jørgen Johannesen bodde åpenbart i Gjerpen en tid, og kom derfra da han flyttet til Bamble i 1829. Da brukte han bare etternavnet Johannesen. Ved vielsen brukte han etternavnet Sortedal og senere etternavn etter hvilken gård han bodde på. Dette fremgår av kirkeboken ved barnas dåp. Flere av etterkommerne brukte etternavnet

Ziener.

- Jørgen Johannesen Sortedal ble gift 14. april 1830 med Marthe Kittilsdatter Åby (15. juni 1794 – 26. november 1861). Han var 37 år og hun 36 år. De fikk 3 barn iflg kirkeboken i Bamble. Johan (23. april 1830 på Åby), Kittil (30. oktober 1832 på Moland) og Christian (18. mars 1838 på Glittum Østre).
- Da Jørgen ble begravet var han enkemann og fattiglem. Han bodde da hos sønnen Kittil på Moland, som ligger nord-vest for Rakkestad.

Marthe Kittilsdatter

- Marthe Kittilsdatter Solgaard (15. juni 1794 – 26. november 1861) var datter av Nasjonal kommandør sergeant Kittil Salvesen Solgaard (september 1754 - 18 desember 1837) og Anne Larsdatter Kil (juni 1758 - 17. november 1812). De bodde på Lilleø på Rørholt og hadde 8 barn.
- De giftet seg sent, og hun var 43 år da det siste barnet ble født. Hun hadde nok tjent på en av Åby-gårdene, siden hun brukte Åby som etternavn ved vielsen. Jeg antar at det var på Åby Midtre, siden det der var en barneflokk på 8 født mellom 1808 og 1827 før Marthe giftet seg i 1830. Johannes og Marthe bodde der også i 1830 da det første barnet ble født i 1830, 9 dager etter at de giftet seg.
- Marthes forfedre på farssiden kom fra Landvik i Aust-Agder i flere generasjoner og på morssiden fra Kil i Bamble i flere generasjoner.
- Dersom Marthe hadde «flyi» med en mann fra Myra, er det bare ett alternativ: **Jacob Hansen Brønsted** (31. august 1791 - 1860), som flyttet til Myrland (eller Myra som stedet ble kalt) med familie i 1838. Kona døde i 1850 og han dro til USA i 1853. De hadde 12 barn født mellom 1820 og 1845. Det kan nok tenkes at savnet etter kona og mange små barn førte til et behov for litt «omsorg» fra nabokona. Det er ikke funnet kilder som sier noe om det, men det er vel ikke usannsynlig.

(Jacob Brønsted var sønn til Hans Nilsen Brønsted, dansk gartner, som etablerte hagebruksskole på nabogården Ødegården. Jeg har skrevet en bok om ham. Et lite restopplag finnes hos Bamble Historielag.)

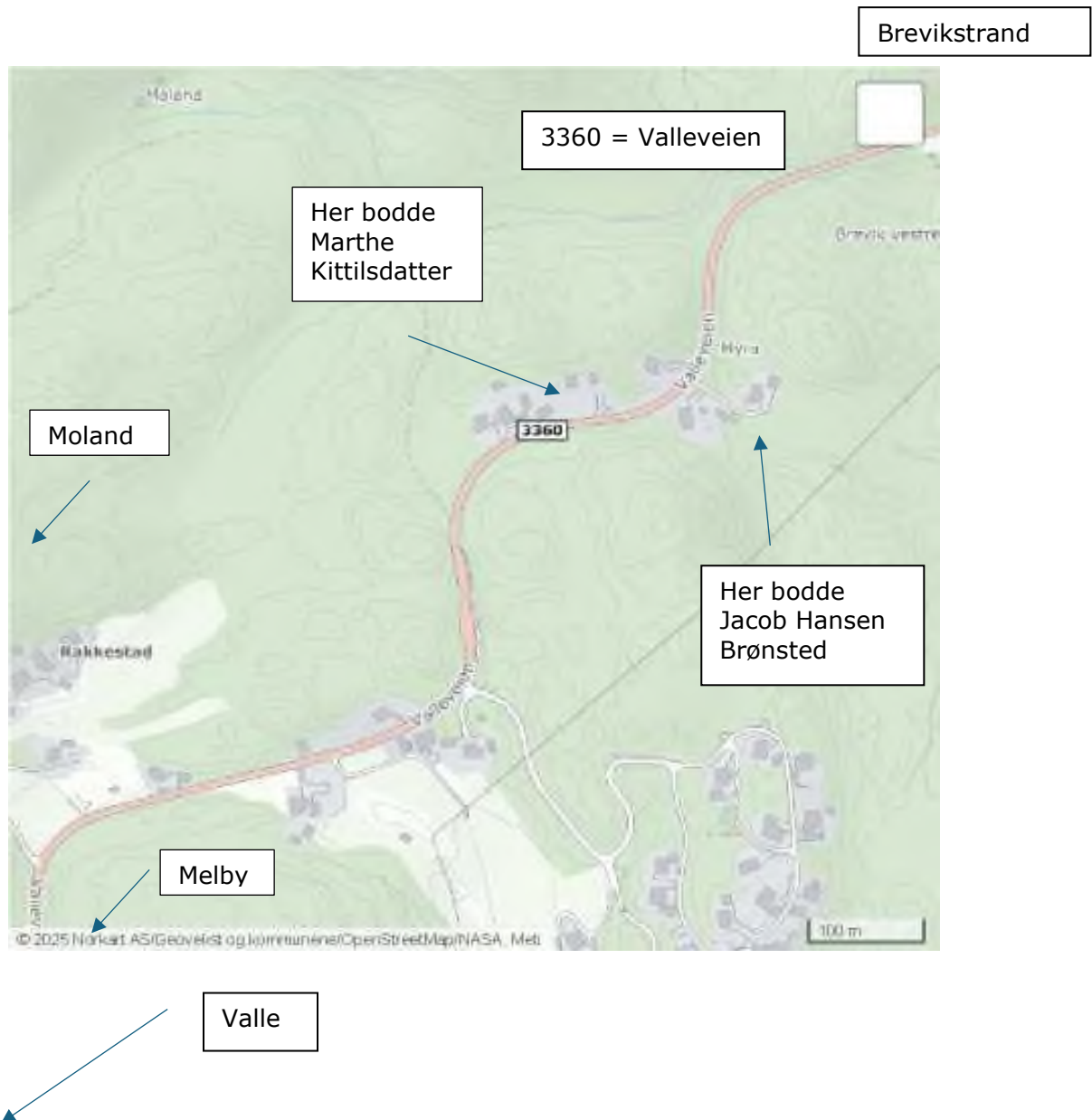
- Husene på Myra ligger sør for Valleveien. Huset som «jøden» og kona bodde i, kalt Grønli, lå på den andre siden av veien et par hundre meter lengre vest. De var altså nære naboer (se kart). Flere av husene som står i nabolaget nå, var ikke bygget da Marthe døde.
- Det er en liten usikkerhet i dødsstedet. Ved begravelsen står det at hun døde på Melby. Sønnen Kittil bodde der. Protokollføreren kan derfor ha oppfattet at hun døde hos ham. Slike misforståelser er ikke uvanlige. Dessuten: Den yngste sønnen Johan bodde i Grønli, iflg Panteregisteret. Han overtok stedet i juli 1857, fire år før moren døde. Det står ikke hvem han overtok etter. Det kan tyde på at det var fra faren. På den tiden var det vanlig at foreldrene fortsatt fikk bo i huset som ble overført til et barn (kårfolk). Jeg har derfor valgt å tro på historien om hvor hun døde.

I min barndom bodde Einar Myrland (Myrland Auto) med familie i Grønli, nå Valleveien 351. Hans far kjøpte stedet i 1924. Ifølge panteboken er det samme sted som Johan Ziener overtok i 1857.

Spøkeri

- Huset som Marthe og mannen bodde i ligger rett under en bratt skråning mot nord-øst. Marthe døde 26. november 1861. På den tiden var klimaet litt kaldere enn nå, og det kan tenkes at veksling mellom minus- og pluss-grader kan ha ført til at en stein løsnet i skråningen og dundret inn i huset. På den tiden var det neppe særlig beskyttelse i vegetasjonen. Dette er det nærmeste jeg har funnet som forklaring på smellet like før hennes dødsøyeblikk. Det kan selvfølgelig ha vært noe annet, f eks fri fantasi fra en som formidlet historien, for å gjøre den litt mer spennende.
- Hvor hun dro i dødsøyeblikket er det vanskeligere å si noe om. Her er det snakk om tro og tvil som det er umulig å få full klarhet i. Hennes siste ord kan vel tyde på at ryktene om henne og naboen hadde noe for seg, men vi vet ikke. Hun var rundt 60 år på den tiden, så det kan vel tenkes at noen har overdrevet betydningen av «flying» og at det hele var ganske uskyldig. Kanskje det bare dreide seg om ekte medmenneskelig omsorg for en sørgende mann som hadde mistet kona si.
- Hvordan spøkeriet kom til uttrykk, sier historien ikke noe om. Jeg har hørt historier om personer som har vist seg og blitt borte på uforklarlig vis. Fottrinn over gulv er det mange historier om, likeså dører som åpnes og lukkes. I den historien vet vi altså ikke hvordan Louis Våg opplevde det, men noe var det åpenbart. Han var en seriøs og troverdig person, ifølge Øystein Flaatten. Det samme var Thor Tangen. Det er altså ikke noen grunn til å tvile på at historien ble opplevd slik den er beskrevet og videreformidlet.
- Spøkeri er det vanskelig å ha en objektiv oppfatning om. Som nevnt over har mange eldre mennesker som jeg kjente i min ungdom fortalt om opplevelser som de ikke kunne forklare. Mye kan vel være naturlige fenomener som de ikke den gangen hadde kunnskap nok til å forstå. Jeg studerte psykologi ved Universitetet i Oslo i mine yngre år og leste bl a en bok om parapsykologi av professor Harald Schjeldrup. Han hadde forsket på «uforklarlige» fenomener. Han mente å kunne fastslå at enkelte virkelige hendelser ikke kan forklares med kjente naturlover. Så hvem vet? Kanskje det var en eldre kone som i dødsøyeblikket etterlot seg et spor som andre senere kunne oppfatte som spøkeri? Selv om jeg er skeptisk til en slik forklaring, har livet lært meg at vi bør være litt ydmyke i forhold til ting vi ikke kan forklare rasjonelt.

Kart hentet fra internett (1881) over noen av de stedene som er med i historien:

Kilder

- Personene er sjekket mot kirkebøker og folketellinger, og alle fødsels-, vielses og dødsdatoene er dokumentert der.
- Slektene Småland og Ziener på Kongsberg er både sjekket mot kirkebøker og funnet i slektsdatabasen Geni. Geni holder normalt god kvalitet, men er ikke en originalkilde.
- Sitatet fra Bygdebok for Bamble bind 2, finnes under gården Moland på side 661.
- Navnet til «jødens» mor, Dreyer har ingen kobling til jøder, ifølge internettsiden [House of Names](#) (Dreyer History, Family Crest & Coats of Arms)
- Navnet Småland er funnet i flere generasjoner bakover og stammer fra en gård nær Kongsberg. Kirkebøker og Geni bekrefter dette.
- Informasjon om bussruter er hentet fra Finn Arid Arntzens bok om Ødegaardens Bilruter (1909-1994) utgitt i Skien 1994 og en artikkel i avisa Norig 5 april 1927 der ruta Skien-Skjelsvik-Brevik blir omtalt.
- Harald Schjelderup: Det skjulte menneske, Cappelen 1969
- Bamble, Panteregister nr. III 2b, Realregisterside, Side 494-495